

AFRIKANING DUNYO INTEGRATSIYASIDA TUTGAN O'RNI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

3-bosqich talabasi

Mustafoqulov Otabek Panji o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

3-bosqich talabasi

Sultonov Abdulaziz Jamshid o'g'li

Annotatsiya: Insoniyatning hozirgi zamon sivilizatsiyasi shunday ko'rinishga keldiki u yaxlit bir "organizm"ga aylanib qoldi. Dunyodagi aloqalar xalqlar, millatlar, davlatlar miqyosida jadal rivojlanib bormoqda. Bunda iqtisodiy, siyosiy, madaniy aloqalar balki, axborot asrining ham ta'siri katta. Global dunyoda insoniyat shunga amin bo'ldiki, insoniyat bir-birisiz rivojlana olmaydi. Har bir mintaqaning dunyo sivilizatsiyasida o'z o'rni bor xususan Afrikaning ham.

Kalit so'zlar: Afrika, resurs kasofati, inson kapitali, integratsiya, nizo, Misr, Nigeriya, JAR, irqiy bo'linish, dengiz bo'yi savdo yo'llari, arablar, katta og'alar, demografiya.

KIRISH

Integratsiya jarayonlarini qit'alar miqyosida tahlil qiladigan bo'lsak, albatta Osiyo bu jarayonda o'rni ancha kattadir. Chunki Osiyo iqtisodiy, siyosiy, demografik, hududiy, madaniy, harbiy jihatlaridan juda rang-barang va yuqori ko'rsatkichga ega. Uning dunyo integratsiyasiga tutgan o'rni yirikdir. Boshqa haqida ham gapiradigan bo'lsak ularning ham o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Xususan Yevropa va Amerika postindustrial sivilizatsiya peshqadamlari bo'lib dunyo ilm-fan markazlaridir. Ammo ular orasida Afrika shunday ko'rsatkichga egaki uning tabiiy-geografik o'rni u barcha qit'alarning aloqa markazida joylashgan. Tabiyati va iqlimi juda chiroyli va rang-barang bo'lib, dunyoni o'ziga maftun qilib kelmoqda. U inson va tabiyat resurslariga juda boy. Ammo shunday mutanosiblik mavjudki, u yerda G-20 kiruvchi ulkan iqtisodiyotga davlatlar ham bor va iqtisodiyoti o'smayotgan [0%]bo'lgan davlatlar ham anchagina hisoblanadi. Mintaqani irqiy, diniy, separatistik harakatlar, fuqarolar urushi hamda epidemiyalar, suv bilan bog'liq muommolar, rangli inqiloblar, savodsizlik va oziq-ovqat muommolari qamrab olgan. Qit'aning salohiyati ancha katta bo'lsada ma'lum ma'noda katta o'yin qurboni bo'lmoqda. Buni qit'aning liderlari aytishmoqda.

ASOSIY QISM

Afrika 30 415 873 km² maydonga ega bo'lib, Yer yuzasining 6% va barcha quruqlikning 20% ni tashkil qiladi. Afrikada 1,3 milliarddan ortiq odam yashaydi, bu sayyora aholisining 17,2 foizini tashkil qiladi (2020 yil), o'rtacha zichligi kvadrat

kilometrğa 44 kishi. Afrikani shimoldan O'rta yer dengizi, sharq va janubi-sharqdan Hind okeani, janubdan esa Atlantika okeani yuvib turadi. Afrikani Yevroosiyo bilan bog'lagan tor istmus 1869-yilga kelib sun'iy Suvaysh kanali (uzunligi 193 km, kengligi 280 m) tomonidan kesilgan.

Shu bilan birga, materikda keng o'rmonlar mavjud, shu jumladan Kongo havzasidagi dunyodagi ikkinchi eng katta izchil o'rmon (Amazon o'rmonlaridan keyin) - u oltita davlat tomonidan taqsimlanadi: DRC, Kongo Respublikasi, Markaziy Afrika Respublikasi, Kamerun, Ekvatorial Gvineya va Gabon. Kongo havzasidagi o'n ming turdagi yuqori o'simliklardan uch mingtasi endemikdir. Hukumatlarning ongli sa'y-harakatlari zaif turlarning sonini tiklashga yordam beradi, bu esa ba'zan qishloq aholisi manfaatlariga zid keladi - Zimbabvedagi fillarning "haddan tashqari ko'payishi" misolida.⁵

1950-yillardan boshlab ko'plab mustamlakalar mustaqillikka erishdilar, 1970-yillarda so'nggi mustaqil davlatlar Portugaliyaning sobiq mustamlakalari (Angola , Gvineya-Bisau , Mozambik va boshqalar) edi. Janubiy Sudan mustaqillikka erishgach, Afrikada 54 ta mustaqil davlat mavjud (bosib olingan G'arbiy Sahroi va o'zini o'zi e'lon qilgan Somalilanddan tashqari).

Afrika mamlakatlarida demografik o'sish davom etmoqda: agar 1900 yilda qit'a aholisi 133 million kishini (dunyo aholisining 8 foizini) tashkil etgan bo'lsa, 2012 yilda u allaqachon 1,1 milliard kishini (dunyo aholisining 16 foizini) tashkil etdi. Ayniqsa, shaharlarda o'sishning pasayish tendentsiyasi kuzatilmoqda, ko'plab mamlakatlarda har bir ayolga o'rtacha tug'ilish soni 2-3 tagacha kamaydi. Sog'liqni saqlash va bandlik bilan bog'liq vaziyat asta-sekin yaxshilanmoqda, ammo afrikaliklarning muhim qismi qashshoqlikda, elektr energiyasi va sifatli ichimlik suvi ta'minlanmagan aholi punktlarida yashaydi. Bir qator mamlakatlarda turli xil kelib chiqishi isyonchi guruhlariga qarshi harbiy amaliyotlar tufayli keskinlik saqlanib qolmoqda (Markaziy Afrika Respublikasi, Mali, Nigeriya, Kongo Demokratik Respublikasi, Mozambik va boshqalar). Shunday qilib, 1998-2002 yillardagi Buyuk Afrika urushida DRC hududida 4 millionga yaqin odam halok bo'ldi, boshqa Afrika davlatlarining harbiy xizmatchilari va G'arb davlatlarining manfaatlarining vakillari turli sabablarga ko'ra mojaroda qatnashdilar.⁶

Yuqoridagi ma'lumotlar materikning barcha sohalariga oid qisqacha tasnifi hisoblanadi. Endi ularni yo'nalishlar kesimida taqsimlaymiz:

Afrika iqtisodiyoti. Tabiiy resurslari. Al-Jazira bergan ma'lumotlarga qaraganda Afrika dunyodagi oltinning yarmi va barcha foydali qazilmalarning 1/3 qismiga egalik

⁵[Zimbabvening fillarni yo'q qilish rejasi muhokamalarga sabab bo'lmoqda.](#)

qiladi. Xususan mineral zaxiralarning 30%, neftning 12%, tabiiy gaz zaxiralarning 8%, qimmatbaho metallar platina va xromning 90% mavjud.⁷

Jahon banki bergan ma'lumotlarga qaraganda Afrika qit'asida iqtisodiy o'sish ancha notekis taqsimlangan. 2023-yilgi ma'lumotlarga qaraganda sharqiy Afrika 1.8%, g'arbiy Afrika 3.3%, Sahroyi Kabir esa 2.5% o'sishni prognoz qilingan. 21 ta davlat yuqori tashqi qarz muommosi bilan yashayapti. Tabiiy resurslarning ko'pligi foydali jihati shundaki moliyaviy va qarz barqarorligin yaxshilashga yordam beradi. Yaqin kelajakda mehnat bozori 740 million kishiga yetishi prognoz qilingan. Har yili mintaqa bozoriga 12milliongacha yoshlar kiradi. Demak bundan ko'rinadiki kelajakda ishsizlikning muommosi oshishi mumkin. Bu hukumatlardan qat'iy choralarini ko'rishni tavsiya etadi.⁸ Dunyo Yalpi Ichki Mahsulotida Afrikaning ulushi 3trillion dollarga yaqin. Qit'a yalpi ichki mahsulotining 40% idan ortiqrog'i quyidagi uch davlatga to'g'ri keladi: Misr, Nigeriya, Janubiy Afrika Respublikasi.

Demografik jarayonlar garchi qit'a ijtimoiy-siyosiy, harbiy mojarolar nuqtasi bo'lsada undagi so'g'liqni saqlash borasidagi katta muommolar qurshovida qolgan bo'lishiga qaramay qit'a demografik jihatdan barqaror. Rivojlangan davlatlar demografiyasi bilan solishtirganda bu borada undan muommo yo'q.

Davlatlar orasidagi iqtisodiy integratsiya qit'ada Misr siyosiy, harbiy, iqtisodiy jihatdan yaqqol peshqadamdir. Ammo uning siyosiy integratsiyasi Arab va O'rta sharq mamlakatlari bilan bo'g'langan. Misrning asosiy savdo hamkorlari Afrikada emas. Mintaqada Afrika manfaatlarini yaqqol ifodalab keladigan JARni keltirish mumkin. U shuningdek qit'a demokratiya bayroqdoridir. Statistika va tahlillarni solishtiradigan bo'lsak yagona bir savol tug'iladi. Afrikaning dunyo integratsiyada tutgan o'rnini qanday darajada?

Shubhasiz hozirgi vaqtda Afrika jahon hamjamiyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Jahon savdosining katta qismi unga tutash bo'lgan Qizil dengiz va O'rtayer dengiz yo'llari bor. Afrikada kelajak uchun muhim kapitallarning deyarli barchasi bor. Bu yerda gap moddiy boyliklarda emas, inson kapitali haqida ketayapdi. G'arb va boshqa rivojlangan davlatlar migratsiya hisobiga ishchi kuchiga bo'lgan talabni qondirishmoqda. Ammo bu migratsiya asosan Afrika va Yaqin Sharq mamlakatlari hisobidan amalga oshirilmoqda. O'ylab ko'rib xulosa chiqaradigan bo'lsak, asosan G'arbgacha migratsiya qiladigan Afrikaliklar o'zlari bilan "Afrika madaniyatini" olib kelishadi. Bu esa G'arb tamaddunini o'rgangan yangi Afrikaliklar qatlamini vujudga keltirgan. Kun kelib bular umumiy "Afrika diasporasini" vujudga keltirishadi.

XULOSA

Uyg'onayotgan qit'a iqtisodiyotga nazar tashlasak bir nechta yirik mamlakatlarni keltirish mumkin. Afrika ma'lum ma'noda "Resurs kasofatiga" uchragan qit'adir.

⁷ [Mapping Africa's natural resources | Maps News | Al Jazeera](#)

⁸ [Africa Overview: Development news, research, data | World Bank](#)

Qit'ada asosiy to'qnashuvlarning sababi resurslarga borib taqalmoqda. Shuning uchun ham tuzumlar asosan diktatura va avtokiratiyaga tayangan. Go'yoki qit'a sun'iy muommolarga o'ralashtirib qo'yilgandek. Lekin Afrikada ham ancha resursga boy va hatto kichikroq hududlar bunday muomolarni yechishgan. Masalan O'rta Sharq.

Afrika dunyo integratsiyasida o'z o'rnini topish uchun avvalo birlashishi kerak. Birlashish “katta og'alik” asosida emas, teng manfaatlar asosida bo'lishi kerak. Eng muhimi bu birlashuvda chetdan hech qanday aralashuvsiz jarayon kechishi lozim. Bu oson deb bo'lmaydi. Qit'adan manfaatdor kuchlar anchagina. Mobillik va ta'limga xususan ijtimoiy fanlarga urg'u karrasiga oshirilishi lozim. Demokratiyaning Afrikacha varianti ishlab chiqilishi lozim.

Foydalanuvchi adabiyotlar

1. Zimbabvening fillarni yo'q qilish rejasi muhokamalarga sabab bo'lmoqda .
2. Ikkinchi Kongo urushi
3. Mapping Africa's natural resources | Maps News | Al Jazeera.
4. Africa Overview: Development news, research, data | World Bank.
5. Zamonaviy xalqaro munosabatlarda Afrika davlatlari, siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy jarayonlar. M. Muhammadsidiqov. Toshkent Islom Universiteti nashriyot matba birlashmasi. Toshkent. 2013.

KOSTYUMDA KOMPOZITSION YECHIM

]Toshkent toqimachilik va yengil sanoat instituti kostyum dizayni kafedrasida assistenti Yaxyoyeva D. X

Bugungi kunda, deyarli bir asrlik tanaffusdan so'ng, an'anaviy kostyum yana kundalik hayotga kiradi, Sibir xalqlarining etnik-madaniy an'analarini tiklashning o'ziga xos ramziga aylanadi. So'nggi yigirma yil ichida an'anaviy kostyumni rekonstruksiya qilish, buriyat teatr kostyumini yaratish, zamonaviy kundalik va bayramona, shuningdek, milliy an'analardan foydalangan holda mualliflik kostyumini yaratish kabi yo'nalishlar mustahkamlandi va jiddiy rivojlandi. Badiiy ijodning ushbu yo'nalishlarining muvaffaqiyatli ishlashi uchun kostyumning semantikasini kompozitsiya qonunlari bilan o'zaro bog'liqligini sinchkovlik bilan o'rganish kerak, bu an'anaviy madaniyat merosini yaxshiroq tushunishga imkon beradi.

An'anaviy buriyat kostyumining silueti trapezoidga o'xshaydi; buning sababi shundaki, yarim qo'shni kiyimlar kundalik hayotda va otda yurish uchun qulay edi. Sharqiy buriyatlarning bosh kiyimi konus shaklida bo'lib, shu bilan umumiy siluetga bo'ysunib, trapezoidal shaklni kuchaytirdi. Buriyat kostyumi o'ziga xosdir: shakllarning ko'chmanchi turmush tarzi bilan oqlangan lakonikligi, rang va dekorning detallarning maqsadi va ularning ramziyligi bilan tabiiy aloqasi. Kiyim-kechak, poyabzal, bosh kiyim shakllari monolit emas, lekin, qoida tariqasida, bir qator tarkibiy qismlardan iborat edi. Ularning bo'linishi inson tanasining tuzilishi va uning dinamikasi bilan bog'liq bo'lib, ishlab chiqarish texnologiyasi va materialning xususiyatlari bilan bog'liq.

Kostyum dizayni alohida qismlar yoki narsalardan yaratilgan. Konjugatsiya o'tadigan chiziqlar-tikuvlar, yoriqlar, dartlar. An'anaviy buryat kostyumida ko'ylakning pastki qismi, elkama-elka va tirsak sohasidagi yenglar, bosh kiyim va poyabzaldagi tikuvlar har doim qarama-qarshi ten bilan bezatilgan-meniki, chunki agar matoning yaxlitligi buzilgan bo'lsa, yovuz ruhlar tikuvlardan o'tishi mumkin deb ishonishgan. Ushbu bezatish usuli kostyumga chiziqli konstruktivlikni berdi.

Kostyumning elementlari va detallari ko'lami umuman inson tanasiga mutanosib, ammo buryat kostyumi shakli monumentalligi, katta bo'linishi va rang nuqtalarining lokalligi bilan ajralib turadi. Zargarlik buyumlari ham kattalashtirildi.

An'anaviy buryat kostyumining tarkibi statik bo'lib, dunyo daraxtining tuzilishi sifatida tavsiflangan vertikal-gorizontal bo'linishga bo'ysunadi. Yuqori dunyoga bosh kiyim, o'rta dunyoga tashqi kiyim, pastki dunyoga poyabzal mos keladi. Insonning o'zi dunyo daraxtining tuzilishini aks ettirgan va aks ettirgan - umurtqa pog'onasi dunyo ustuni, dunyoning tayanchi bilan bog'liq edi. Xalat model sifatida yaratuvchi osmon va ona yer o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in, yengsiz esa uning himoyasi, "Talisman" edi [6, 39 - bet]. Ayollar kostyumida yengsiz ko'ylagi sehri himoya funktsiyasiga ega edi. U tananing eng muhim joylarini - sut bezlarini himoya qiladi deb ishonilgan.

Kostyum kompozitsiyasining uyg'un bir butunlik sifatida shaklning yaxlitligi, simmetrik va assimetrik, statiklik va dinamiklik kabi bir qator xususiyatlari bor.

Kostyum kompozitsiyasining uyg'un bir butunlik sifatida shaklning yaxlitligi, simmetrik va assimetrik, statiklik va dinamiklik kabi bir qator xususiyatlari bor.

Shaklning yaxlitligi. Shaklning yaxlitligi konstruktiv yechimi bilan uning kompozitsion mujassamligi o'rtasidagi aloqa mantiqini va uyg'unligini aks ettirgan bo'ladi.

Xar qanday kompozitsiyani asosiy elementlar bilan axamiyati kamroq va ikkinchi darajaliroq elementlarining bir-biriga bo'ysunganligiga asoslangan muayyan sistema deb qaralsa bo'ladi. Bunda asosiy va bo'ysungan qismlar bir butunlikni tashkil etib, o'zaro bir-birini kuchaytiradi.

Kompozitsion tuzilgan shaklda, shu jumladan kostyumda xam albatta asosiy qism yoki kompozitsion markaz mavjud bo'lib, boshqa qismlar unga bo'sundirilishi kerak. Asosiy qismi yaxlit kompozitsiyada xukmron bo'lib turadi.

Kompozitsion markaz gavdaning istalgan qismida bo'lishi mumkin. Masalan, u yuzga yaqin joyda, belda, ko'krakda, bo'ksada, oyoq yaqinida, oldinda yoki orqada va xakazo yerda bo'ladi. Kostyumning istalgan qismi - masalan, bosh kiyim, ust kiyim, oyoq kiyim, sumka, biron bezak va xakazo kompozitsion markaz bo'lishi mumkin. Ust kiyimning istalgan qismi xam - ko'krak qismi, yubka, yenglar, yoqa va boshqalar - kompozitsion markaz bo'lishi mumkin.

Kompozitsion markaz gavdaning istalgan qismida bo'lishi mumkin. Masalan, u yuzga yaqin joyda, belda, ko'krakda, bo'ksada, oyoq yaqinida, oldinda yoki orqada va

xakazo yerda bo'ladi. Kostyumning istalgan qismi - masalan, bosh kiyim, ust kiyim, oyoq kiyim, sumka, biron bezak va xakazo kompozitsion markaz bo'lishi mumkin. Ust kiyimning istalgan qismi xam – ko'krak qismi, yubka, yenglar, yoqa va boshqalar - kompozitsion markaz bo'lishi mumkin.

Asosiy qismining kostyumda qanday joylashtirish jins-yosh alomatlariga (katta yoshlilar uni yuz yaqinida joylashtirishadi, yasli yoshidagi bolalar uchun esa yuz atrofida yoki oyoq yaqinida bo'ladi), gavda tuzilishi turiga (to'la kishilar uchun asosiy qismni belda, bo'ksada bo'lishi tavsiya etiladi) va kiyimning nimaga mo'ljallanganiga bog'li.

Shakl elementlarining o'zaro tengsizlikni belgilaydigan kompozitsion markazning boshqa qismlardan ustunligini ta'kidlab beradigan xususiyatlarning qonuniyatlari asosida pozitsion markazni bo'rttirib ko'rsatishga erishiladi. Quyida shu qonuniyatlarni ko'rib chiqamiz.

Kompozitsion tashkil etilgan shakl (libosning, poyabzalning, sumkaning yoki umuman libosning) o'z asosiy qismiga yoki kompozitsion markazga ega bo'lib, boshqa tobe qismlar unga bo'ysunadi. Asosiy qism — hamma elementlar o'rtasidagi asosiy, muhim bog'lanishlar to'planish joyi. Shaklning istalgan elementi, uchastkasi kompozitsion markaz bo'la oladi. Kompozitsiyaning murakkab ko'rinishlarida o'zaro bog'langan bir necha kompozitsion markazlar bo'lishi mumkin.

Kompozitsion tashkil etilgan shakl (libosning, poyabzalning, sumkaning yoki umuman libosning) o'z asosiy qismiga yoki kompozitsion markazga ega bo'lib, boshqa tobe qismlar unga bo'ysunadi. Asosiy qism — hamma elementlar o'rtasidagi asosiy, muhim bog'lanishlar to'planish joyi. Shaklning istalgan elementi, uchastkasi kompozitsion markaz bo'la oladi. Kompozitsiyaning murakkab ko'rinishlarida o'zaro bog'langan bir necha kompozitsion markazlar bo'lishi mumkin.

Kompozitsion markazni turlicha ajratish mumkin: miqdoriy, markaziy joylashuv bilan, sifatli, mazmuniy omil sifatida (masalan, pardozlash). Kompozitsiyaning murakkab ko'rinishlarida o'zaro bog'langan bir necha kompozitsion markazlar bo'lishi mumkin. Libosda kompozitsion markaz poyabzal, sumka bo'la oladi. Bunda erkaklar libosida shim pasti va tuflilar, ayollar libosida bel yoki yelka libosi va etiklar usti o'rtasidagi nisbatlar kabi kompozitsiya uchastkalarining yaxlit yechimi muhimligini qayd etish lozim. Erkaklar modasiga shimlar osilib turishining kirishi bilan uning poyabzal bilan aniq kompozitsion aloqadorligi o'rnashdi.

Ko'p holatlarda uzaytirilgan shimlar pasti poyabzal ustiga tushib, qisman uning ustini qoplab turadi, kengaytirilgan shim pasti poyabzal ustini to'liq qoplab turadi. Biroq bunda sof utilitar talablarga ko'ra tagcharm va poshna ochiq qoladi. Bu borada shim pasti va poyabzal bo'ylama izi yechimining ifodaliligi, bu chiziqning plastikligi alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday o'zaro aloqadorlik — erkak libosining yaxlitligi qomatning kelishganligini ajratib turadi. Modaga kirgan ayollar shim komplektlari

jaket va shim, sviter va shim, bluzka va shim va hokazo, shuningdek, libos kompozitsiyasi bu qismining yechimi muhimligini aniqlaydi.

Ko'p holatlarda uzaytirilgan shimlar pasti poyabzal ustiga tushib, qisman uning ustini qoplab turadi, kengaytirilgan shim pasti poyabzal ustini to'liq qoplab turadi. Biroq bunda sof utilitar talablarga ko'ra tagcharm va poshna ochiq qoladi. Bu borada shim pasti va poyabzal bo'ylama izi yechimining ifodaliligi, bu chiziqlarning plastikligi alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday o'zaro aloqadorlik — erkak libosining yaxlitligi qomatning kelishganligini ajratib turadi. Modaga kirgan ayollar shim komplektlari jaket va shim, sviter va shim, bluzka va shim va hokazo, shuningdek, libos kompozitsiyasi bu qismining yechimi muhimligini aniqlaydi.

Kompozitsion markaz va kompozitsiya boshqa qismlarining muvofiqligiga qator shartlarni bajarish asosida, libos hamma elementlari birligi va bog'lanish vositalari orqali erishiladi: qismlarning o'zaro o'lchamlari uyg'unligi, masshtablik, plastiklik, ritmiy bog'lanishlar proporsiyalari, rang va faktura yechimlari, dekorning uyg'unlik bilan kiritilishi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Badmaeva R. D. buryat xalq kostyumi. - Ulan-Ude: Buryat. Q. Q. nashr, 1987 yil. 144 s.
2. Jukovskaya N. L. mo'g'ullarning an'anaviy madaniyatining toifalari va ramziyligi. - M.: Fan, 1988 Yil. 200 s.
3. Nikolaeva D. A. Sharqiy buryatlarning ayollar kiyimidagi yosh holatini aks ettirish // Markaziy Osiyo dunyosi: Madaniyatshunoslik. Falsafa. Manbashunoslik xalqaro materiallar. ilmiy. konf. Ulan-Ude, 2002 Yil. 52 58 s.
4. An'anaviy madaniyatdagi marosimlar buryat / Otv. tahririda: Rossiya fanlar akademiyasi, Sibir nashriyoti, Mongolshunoslik, buddologiya va tibetologiya instituti. M.: Sharq adabiyoti, 2002 220 s.
5. Parmon F. M. kostyum tarkibi: kiyim, poyabzal, aksessuarlar : darslik. universitetlar uchun. 3-nashr., qayta ko'rib chiqilgan va qo'shilgan. M.: triada Plus, 2002. 311 s.

